

- סיכום כנס -

הזדקנות בקהילה מבט לעתיד מקצועות הטיפול

כנס משותף לעמותת מטב וביה"ס לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית ע"ש פאול ברוואלד
לזכר עמי ברגמן ז"ל

מרץ 2023

3.....	ברכות // פרופ' אשר בן אריה דיקן בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית, האוניברסיטה העברית בירושלים
3.....	ברכות // פרופ' יוסי תמיר יו"ר הועד המנהל, עמותת מטב
4.....	ברכות // אילנה ברגמן מילות המשפחה לזכרו של עמי ברגמן ז"ל
5.....	מושב פתיחה // פרופ' שרון שיוביץ-עזרא, האוניברסיטה העברית הזדקנות האוכלוסייה בארץ ובעולם: תמונת מצב עכשווית ותחזיות לעתיד
6.....	מושב פתיחה // ליאור שטרסברג, מנכ"ל עמותת מטב האתגרים החדשים בתמיכה ומתן סיוע לאזרחים הוותיקים
7.....	מושב ראשון // ד"ר יפית כהן, מכון מאיירס-ג'וינט-ברוקדייל המטפלת הסיעודית - היבטים של קריירה ומגדר
8.....	דיון // בהנחיית גדי פורת, עורך מגזין "דורות" קידום פרופסיית המטפלת הסיעודית
9.....	פאנל // בהנחיית חגית קמינצקי נוה, עמותת מטב מטפלות במסלול התקדמות - מטפלות סיעודיות על התפתחות מקצועית בתחום
10.....	מושב שני // יריב מן, סמנכ"ל וראש מינהל אזרחים ותיקים במשרד הרווחה והביטחון החברתי תפקיד שירותי הרווחה בטיפול בזקנים
11.....	מושב שני // גב' פדות ביר, רכזת מרכז למידה אתגרים בגיל הזקנה, ביה"ס לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית, האוניברסיטה העברית תפקידה של העבודה הסוציאלית בטיפול בקשישים במציאות משתנה
12.....	תמונות

דיקן בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית, האוניברסיטה העברית בירושלים

אני שמח לפתוח את הכנס המשותף הראשון שלנו להזדקנות בקהילה. כשהייתי סטודנט לתואר שני לעבודה סוציאלית, עבדתי במועצה הלאומית לשלום הילד, והיה לנו רעיון לפרסם דו"ח על מצב הילדים בישראל. מי שעזר לנו לרכז את הנתונים ולהפיק את הדו"ח היה עמי ברגמן ז"ל, שהיה אז ראש אגף ילדים בסיכון בג'וינט. עמי היה דמות משמעותית בפעילות שלנו, ולכן מרגש אותי לפתוח את הכנס שמוקדש לזכרו.

לצערי, בתי הספר לעבודה סוציאלית בישראל לא הקדישו עד כה מספיק מאמצים לעיסוק בתחום הזקנה. לא בהכשרת עובדים ולא במחקר. לאורך השנים היו חוקרים שעסקו בנושא, אך התחום לא זכה להתייחסות גורפת ומשמעותית, ודאי לא ביחס לדמוגרפיה.

חשוב להבין כי האוכלוסייה המבוגרת בישראל גדלה והצרכים שלה גדלים בהתאם. כשאתה משווה תקציבים, אז תחום הזקנה - כנתח, אמנם מקבל יותר מתחום הילדים, אך כמקצוע לא מושקע בכך מספיק. לכן כנס זה, שהוא שיתוף פעולה ראשון בין עמותות מטב ובית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטה העברית, הוא מבחינתי צעד ראשון בכיוון הנכון, שיסייע לחבר אותנו לנושא ברמת המחקר וכן למינוף סטודנטים להגיע לתחום.

רגע לפני שנתחיל, אני שמח לדווח שהשנה קלטנו שתי חברות סגל חדשות שעוסקות בתחום הזקנה, ובשנה הבאה אנחנו צפויים לגדול עוד.

לקראת פתיחת היום אני מבקש להודות לעמותות מטב, על העבודה המשותפת לקראת כנס זה. תודה רבה לכם.

יו"ר הוועד המנהל, עמותת מטב

אני מברך את כל החברים שהתכנסו כאן היום, עתיד מקצועות הטיפול בתחום הזקנה הוא נושא מרכזי עבורנו במטב וגם עבור החברה הישראלית. היום נשמע פה דיונים רבים הן מהאקדמיה והן מהפעילות בשטח, השילוב ביניהם חיוני לקידום הנושא.

כאשר אנחנו מסתכלים על מערכות הבריאות, רואים שאין מספיק רופאים/ות, אחים ובתי חולים. אנחנו רואים מגמה גוברת של אשפוזי בית וטיפול בקהילה ולכן תפקיד המטפל הופך להיות משמעותי ביותר. אצלנו במטב יש מעל ל-20 אלף מטפלות ויותר ממאה אלף ברחבי הארץ. הן אלו שמתנות מענה לאלפי קשישים, עם טיפול סיעודי מסביב לשעון. תפקידו של המטפל הסיעודי הוא להיות גורם משמעותי בחייו של הקשיש, גורם דוחק תלות ומפיג בדידות.

אני מאמין שאנחנו צריכים להיות אטרקטיביים ולגייס יותר עובדים ויותר סטודנטים לתחום הזקנה לטובת עבודה משמעותית וחשובה

תודה לכם,

אני בטוח שכולנו נהנה מיום פורה.

מילות המשפחה לזכרו של עמי ברגמן ז"ל

חשבתי מה אומר בכנס היום, ואני רוצה לחלוק חוויה שקרתה לי שלשום. התעוררתי משנתי בארבע ושלושים לפנות בוקר ושמעתי שמישהו קורא לי. מתוך שינה אמרתי, 'כן, עמי', וניגשתי לפתוח לו את הדלת.

עמי נמצא בליבנו כל הזמן ואנחנו מתגעגעים אליו מאוד. אני אסירת תודה למטב שלא חדלים לציין את שמו, ולנציגי כל הגופים שפועלים על מנת לקדם את איכות חייו של הקשיש.

עמי אף פעם לא עבד לבד, אלא תמיד היה בשותפות עם גורמים אחרים. הוא היה רגיש לצרכי החלש ותמיד ראה את הפרט לנגד עיניו ודיבר לכל אדם בגובה העיניים. אפילו ביומו האחרון לא איבד את חוש ההומור שלו.

את שירותו הצבאי עשה עם נערי רפול, הוא יצר איתם קשר והפך למפקדם הנערץ. מאוחר יותר למדנו שנינו עבודה סוציאלית והוא התחיל לעבוד במשרד הרווחה. למעשה, אפשר לומר שהוא התחיל את הקריירה המקצועית שלו עם קשישים וסיים אותה במטב עם קשישים.

עמי היה איש משפחה ואיש עבודה, והעשייה שלו הייתה שזורה גם בחייו כמשפחה, כי מתוך הבילויים נשזרו המיזמים החברתיים שלו.

אני שמחה להיות כאן אתכם, במרכז של דיון בסוגיית הקשישים בישראל ובאיכות החיים שלהם. ואני רוצה להביע משאלה שנמשיך להיפגש כאן ולפתח את השירותים למען הקשיש.

תודה רבה לכם.

עמי ברגמן 1944-2020

מנהיג ויזם חברתי ופורץ דרך

יו"ר עמותת מטב בשנים 1985-2020

במהלך הובילה העמותה את יישום חוק הסיעוד בישראל, שהפך את היכולת לבחור להזדקן בבית בכבוד מחזון למציאות.

ממפעליו הבולטים:

מייסד עמותת שלומית לשירות לאומי אזרחי בדגש על התנדבות פלורליסטית ממובילי מבצע "שלמה" להעלאת יהודי אתיופיה ופרויקטים רבים לקידום בני העדה בישראל.

ממייסדי פרויקט "מחשב לכל ילד", שבמסגרתו הוענקו מחשבים ליותר ממאה אלף בתיים בישראל. יזם והוביל תכניות רבות לקידום ושיקום קהילות יהודיות ברחבי העולם כמנהל בכיר בג'וינט.

הזדקנות האוכלוסייה בארץ ובעולם: תמונת מצב עכשווית ותחזיות לעתיד

אנחנו צועדים יחד עם המדינות המובילות בתוחלת החיים בעולם, אך חייבים להעלות גם את שנות הבריאות בזקנה.

לצד תמורות טכנולוגיות, אינטליגנציה מלאכותית ומכונות שעובדות בשבילנו, אחת המהפכות המשמעותיות ביותר שאנו עוברים היא דווקא המהפכה הדמוגרפית, מהפכת הזקנה. "עם העלייה בתוחלת החיים, הגידול באוכלוסיית הזקנים עתיד לשנות את המציאות עבור כולנו", אמרה פרופ' שרון שויביץ-עזרא מהאוניברסיטה העברית, בכנס "הזדקנות בקהילה - מבט לעתיד מקצועות הטיפול".

"יש תהליך מואץ וצפי לכך שכל אדם חמישי בעולם יהיה מעל גיל 65. זהו נתון דרמטי", אמרה פרופ' שויביץ-עזרא והוסיפה כי מכיוון שאנשים חיים שנים רבות

לאחר גיל 65, הזקנה הופכת לפרק משמעותי בחייו של כל אדם. "בישראל אנחנו רואים שינוי מגמה. הפכנו ממדינה צעירה למדינה ש-12% מהאוכלוסייה הם זקנים". לדבריה, הצפי הוא שבשנת 2040, אוכלוסיית הזקנים תעמוד על כשני מיליון איש, כלומר, 14% מכלל אוכלוסיית ישראל. תחזיות ארוכות טווח מלמדות על למעלה משלושה מיליון אנשים זקנים בישראל בשנת 2065, "זהו שינוי משמעותי שמחייב אותנו לתת עליו את הדעת", אמרה.

בנוסף, יש לשים לב כי האוכלוסייה הזקנה בישראל אינה הומוגנית. ניכר הבדל מגדרי באוכלוסייה הזקנה, כאשר יש יותר נשים בגיל הזקנה מאשר גברים, ובאוכלוסייה הערבית אחוזי הזקנה נמוכים יותר, ועומדים על 8% בלבד. "בהשוואה למדינות אחרות קצב ההזדקנות אצלנו הרבה יותר איטי", אמרה פרופ' שויביץ-עזרא והציעה להתבונן על מה שמתרחש ביפן כיום. "יפן היא המדינה 'הזקנה' בעולם עם 29% אחוז זקנים מכלל האוכלוסייה. מומלץ שאנחנו, כמדינה צעירה נסתכל מה הם עושים ונלמד מההתמודדות שלהם". לדבריה, בכל מדינה יש שלושה גורמים מובילים המשפיעים על תהליכי הזדקנות: פריון, תוחלת חיים והגירה. "גלי הגירה גדולים השפיעו על גיל האוכלוסייה בישראל, כאשר העלייה מבר"מ הובילה לשינוי דמוגרפי של ממש". לדברי פרופ' שויביץ-עזרא, ישראל נמנית על המדינות שמובילות את תוחלת החיים בעולם וצופים כי היא אף תמשיך לעלות.

אך לצד עלייה בתוחלת החיים, נושא מרכזי הוא שנות הבריאות בגיל הזקנה. "אנחנו רואים פער משמעותי בין שני הפרמטרים ופה מתחילה הבעיה", אמרה פרופ' שויביץ-עזרא והוסיפה כי בישראל, מתוך 20 שנות זקנה במומוצע, רק עשר יהיו בבריאות טובה, עם פער לרעת הנשים. נשים מציגות, אמנם, תוחלת חיים גבוהה יותר משל הגברים אך תוחלת החיים הבריאה שלהן נמוכה יותר. בהקשר זה דיברה פרופ' שויביץ-עזרא על החלטות הממשלה בנושא, החלטה 150 והחלטה נוספת שהתקבלה ביולי 2021. "נעשתה עבודה משותפת של משרדי ממשלה, ג'וינט אשל וברוקדייל וגופים נוספים ובכלל זה מרכז הידע לחקר הזדקנות האוכלוסייה באוניברסיטה העברית, כדי למפות את התנאים להזדקנות מיטבית ולהעמיד בסיסי נתונים לבחינתה", הסבירה והוסיפה כי הפרמטרים המובילים כוללים גם חוסן כלכלי וחברתי. "אנחנו צריכים להשוות את עצמנו למדינות כמו דנמרק ושבדיה, שם תוחלת החיים הבריאה מתקרבת ואף חוצה את גילי ה-80, ויש לנו עוד כברת דרך כדי להגיע לשם", סיכמה.

האתגרים החדשים בתמיכה ומתן סיוע לאזרחים הוותיקים

"אנחנו נמצאים בשטח וקמים כל בוקר כדי לעשות שינוי."

איך מייצרים תמיכה משמעותית לאזרח הוותיק כשפרמטרים שונים בעצמאות נפגעים? הנשא המורכב של טיפול סיעודי בזקנים עלה לדיון בכנס משותף לעמותת מטב ביה"ס לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית באוניברסיטה העברית בירושלים. ליאור שטרסברג, מנכ"ל עמותת מטב פתח את הדברים עם סקירת האתגרים הבולטים: "אנחנו מובילים תחום מורכב וקשה, אבל קמים כל בוקר עם תחושת שליחות ורצון לעשות שינוי אמיתי בחייה של אותה משפחה, שבבת אחת נדרשת לסייע להורה היקר ונמצאת בקושי גדול".

"אנחנו נמצאים שם בשטח, מדברים עם המשפחות ולפעמים הפער בין איך הדברים נראים מבחוץ למה שקורה בפועל הוא בלתי נסבל", אמר. לדבריו, כניסתה של המטפלת הסיעודית לבית הזקן משמעותית ביותר, הן בהפגת הבדידות והן בטיפול המקצועי שהיא מעניקה. כיום מטב משרתת מעל ל-30 אלף אזרחים ותיקים במסגרת הסיעוד הביתי, ומתנת מענה ייעודי לכלל האוכלוסיות בישראל. "המקצוע של מטפל סיעודי הוא מקצוע עם הרבה בדידות, חוסר הערכה ושכר שאינו מתגמל", הסביר שטרסברג. עוד הוסיף כי מטב מספקת שירותים רבים בנוסף לסיעוד הביתי כמו מרכזי היום וקהילות תומכות. "בנוסף אנחנו מפעילים כמעט 7000 מתנדבים שמגיעים לבתים של זקנים ומסייעים בהפגת הבדידות". פרויקט נוסף שציין הוא 'חברים לעת זקנה', פרויקט המסייע למבוגרים להמשיך לגדל את בעלי החיים באמצעות סיוע ממתנדבים.

"אנחנו רוצים לקדם ראייה הוליסטית לנושא הזדקנות האוכלוסייה", הסביר שטרסברג. "כיום נעשה קשה יותר לגייס מטפלים ולתת מענה סיעודי, ולכן חיוני ליישם רפורמה, לא רק בשכר ותנאי העסקה - אלא גם במעמד מקצועי, דבר שאנחנו מרגישים שיש לו משמעות אדירה לאיכות הטיפול". לדבריו, העוסקים בתחום מחויבים לעשייה 24/7 וצריכים לפתח חוסן רגשי ומגוון יכולות מורכבות. שטרסברג ציין בדאגה את הגידול במספר בני המשפחה שהוגדרו כמטפלים בשכר, וציין כי הדבר מחייב חשיבה והערכות מתאימה "אנחנו רואים פה מדרון חלקלק, וצריך לשאול מהי אחריות המדינה? האם אנחנו באים לאנשים ואומרים להם - קחו כסף ותנהלו את זה כראות עיניכם?". לדבריו, הפתרון יגיע מתוכניות הכשרה מקצועיות שכל מבן משפחה מטפל יידרש לעבור. "חוק הסיעוד צריך לעבור שינויים, ולכלול גם שירותים כמו קהילות תומכות ושירותים חברתיים", אמר.

בשל מגבלות תקציביות, אין כיום הפרשי שכר בין מטפלת באדם עם מוגבלות חלקית לאדם הסובל מדמנציה וזקוק לעזרה מסביב לשעון. לדבריו שטרסברג, כדי לפתור את בעיית התחרות על העובדים והצוותים המקצועיים יש לפעול גם לייצר אטרקטיביות למקצוע. הן מבחינת שכר והן מבחינת דימוי ציבורי. "אחד האתגרים הגדולים הוא שאין לנו כמותי שירות קשר עם קופות החולים. אדם נפל בבית, אושפז וקיבל שיקום בבית החולים, אבל כשחזר הביתה ומתחיל לקבל שירותי סיעוד אין קשר בין הגופים. צריך שתהיה קשר בין כל הגורמים המטפלים".

למרות הכל, שטרסברג אופטימי לגבי כמה חוזקות מובילות: "יש לנו בישראל אקו סיסטם של שירותים חברתיים, מערך מתנדבים ורוח ערכית", אמר. בנוסף, התחום נשען גם על יכולות ההייטק, הכללות מגוון טכנולוגיות, פיתוחי Big Data-I Ai שיסייעו למטב את הטיפול. במקביל ציין כי צריך לאמץ מודלים חדשים בתחום הדיוור, כולל דיוור בר השגה לקשישים. "תוחלת החיים מתארכת וצריך גם לפתח תעסוקה מקצועית לאנשים מעל גיל 65", אמר שטרסברג והוסיף כי גם המקצועות שעוסקים בהזדקנות מיטבית בקהילה צריכים להתפתח ולהשתנות. "כולם צריכים לשתף פעולה, כי במרכז יש את הזקן ובני המשפחה".

המטפלת הסיעודית - היבטים של קריירה ומגדר

"נשים שמבצעות את העבודה החשובה ביותר זכות למעמד החברתי הנמוך ביותר"

פרדוקס הטיפול הסיעודי עולה בשנים האחרונות לכותרות, ומתייחס למתח בין כישורים, מעמד חברתי ותגמול כלכלי נמוך. בכנס "הזדקנות בקהילה - מבט לעתיד מקצועות הטיפול", של עמותת מטב בשיתוף בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית של האוניברסיטה העברית, עסקו בתפקידה המשתנים של המטפלת הסיעודית והאתגרים שניצבים בפניה.

"לעיתים קרובות, המטפלת היא האדם היחיד שנכנס לזקן הביתה והיא מהווה את ליבת הטיפול בו", אמרה ד"ר יפית כהן ממכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל, שהציגה ממצאי מחקר שערכה בנושא במסגרת עבודת הדוקטורט שלה בביה"ס

לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית באוניברסיטה העברית. "אנחנו מדברים על מודל אינטליגנציה טיפולית שיוצר תמהיל חדש של מרכיבים". לדברי ד"ר כהן, טיפוליות היא אמנם יכולת אנושית בסיסית, אבל היא הופכת לגורם מפתח בתחום הטיפול הסיעודי הפרטני. "המטפלת נדרשת להסיט הצידה רגשות שליליים שלה ושל המטופל, ולא פחות מאתגר - גם להסיט הצידה את התדמית השלילית של להיות מטפלת". ד"ר כהן הוסיפה והסבירה כי עבודת הטיפול נתפסת כעבודה נשית שאינה דורשת הכשרה, ולכן לא מוערכת ולא מתוגמלת כראוי. "המטפלות חוות הדרה בשלוש שכבות", הסבירה ד"ר כהן, "הדרה כללית על רקע מגדרי, הדרה של נשים ממעמד נמוך ואף הדרה של טיפול בזקנים בתוך מקצועות הטיפול".

לדבריה, המטפלת סובלת מהתדמית השלילית של המקצוע, וגם מתנאי השכר שאינם תואמים את חשיבות העבודה, ההשקעה או רמת המקצועיות שנדרשת ממנה. "נוצר מצב של הפחתת ערך עבודת הטיפול, גם בעיני המטפלת עצמה", אמרה. המטפלת רואה נשים אחרות שמזלזלות בה בשל המקצוע 'הנחות', וגם בתוך מקצועות הטיפול היא נחשבת לאחת שעוסקת בעבודה שנחשבת פחות, כיוון שהטיפול בזקנים סובל מסטיגמה שלילית. "כמוכן שכל אלו משפיעים על חווית העבודה, כאשר שילוב ההדרה מגביר נחיתות ומפחית את הערך של העבודה", הסבירה ד"ר כהן.

נוכח האתגרים והקשיים המטפלות פיתחו אסטרטגיות שונות להתמודדות. "חלקן טוענות שהמקצוע מתאים יותר לנשים כי יש להן סבלנות ואמפתיה", סיפרה. בצד החיובי של חווית המטפלת ניתן לציין את תחושת המשמעות, הדאגה ואף האהבה למטופל, אך מן הצד השני המטפלות דיווחו על תחושת ניצול ויחס לא מכבד.

פעמים רבות המטפלות ניהלו רגשות שליליים על ידי בידולן ממטפלות אחרות, "הן אמרו: 'אין הרבה כמוני, אני נכס, אני לא כמו האחרות'. מטפלות אחרות לא דיברו על העבודה שלהן בפומבי, או אפילו הסתירו אותה מחברים, שכנים ובני משפחה". דרך התמודדות נוספת עם חוסר הערכה של המקצוע היא באמצעות תיאור חווית הטיפול כדאגה להורה, יחסי קרבה ואהבה. "נוצר מצב שהנשים שמבצעות את העבודה החשובה ביותר זכות למעמד החברתי הנמוך ביותר - ולכן אנחנו צריכים לעזור ולפתח אותן, להכיר ביכולות שלהן ולטפח אינטליגנציה טיפולית".

אורית שחר, מנהלת תחום שיקום ושימור תפקוד ג'וינט אשל, גלי גז, מנהלת תחום עו"ס באגף הסיעוד, המוסד לביטוח לאומי

קידום פרופסיית המטפלת הסיעודית

"המטפלת הסיעודית היא לא בייביסיטר - והמחויבות שלנו היא להעלות מודעות לכך שזהו מקצוע בעל ערך"

בשנים האחרונות גובר העניין הציבורי בחשיבות הטיפול הסיעודי באוכלוסייה מבוגרת. עם זאת, מטפלות סיעודיות עדיין סובלות מהיעדר יוקרה מקצועית, לצד תנאי העסקה ושכר שאינם הנמצאים בהלימה עם תחום מורכב ותובעני.

בכנס משותף לעמותת מטב ובית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית של האוניברסיטה העברית, שוחחו על האתגרים המובילים לשנים הקרובות ועל פתרונות אפשריים. "אנחנו צריכים עכשיו לחשוב איך ייראה הענף הזה עוד עשור, ואיזה סוג של אנשים ירצו לעסוק בסיעוד?" אמרה אורית שחר מנהלת תחום שיקום ושימור תפקוד ג'וינט אשל, והוסיפה כי הג'וינט החל להפעיל תכנית הכשרה ייעודית למטפלים סיעודיים, שצפויה להכשיר מאות מטפלים חדשים בשנה. לדבריה תכנית ההכשרה שמה דגש על מתן כלים יעילים לצד העלאת היוקרה המקצועית. "המטפלת היא סוכנת שינוי בעלת ערך, ואנחנו צריכים להמשיך ולקדם את ההבנה הזאת", אמרה. לדבריה, המטפלת זקוקה לתמיכה קבועה של העובדים המקצועיים ברשתות הרווחה, ולכן נדרש שיתוף פעולה צמוד גם עם המוסד לביטוח לאומי. "אנחנו רוצים עובדים מקצועיים שמכירים את עולמות הזקנה", אמרה גלי גז, מנהלת תחום עו"ס באגף הסיעוד במוסד לביטוח לאומי, והוסיפה כי נותני השירות פועלים לתת לעובדים את הכלים הנחוצים. "לאף אחד מאיתנו אין זכות קיום ללא המטפלות", אמרה גז. לדבריה, הדרכה קבועה למטפלות אמנם חיונית, אך חשוב גם לשים דגש על תמיכה רגשית קבועה. "קבוצות תמיכה יאפשרו למטפלת לקבל כלים, להרגיש חלק מקבוצת שייכות. כשיש לה אתגרים בטיפול, היא צריכה לדעת שיש לה למי לפנות", הסבירה.

בן משפחה כמטפל סיעודי

אתגר נוסף שעלה במהלך הכנס הוא כניסתם של בני משפחה לתחום המטפלים הסיעודיים הנתונים כיום מראים כי מאז נעשה שינוי בתחום זה, קרוב ל-50% מהמטפלים הסיעודיים בישראל הם בני משפחה, כאשר חלקם הגדול אינם מחזיקים בידע או בהכשרה מקצועית מתאימה. "זהו אתגר שחייבים להתמודד איתו", אמרה גז, והוסיפה כי מטפל שהוא בן משפחה מושפע מעומס, שחיקה והיעדר זמן פנוי, ולכן צריך לייצר גם עבורם מעטפת של הכשרה ותמיכה. "נכון שצריך לעשות יותר חיבור למענה בשטח, כדי לאפשר להם לקבל מענה לצרכים שלהם", הוסיפה.

לדברי אורית שחר, מרגע שנפתחה האפשרות לבן משפחה להפוך למטפל בתשלום, נוצרו אתגרים חדשים שיש לתת עליהם את הדעת. "יש מקרים של אישה בת 86 שמטפלת בבעלה, ואין לה שום הפוגה בעבודה. מי עוזר לה?". לדבריה צריך לבדוק את ההשלכות של בן משפחה מטפל לאורך זמן, ולייצר מענה. "לבני המשפחה יש צרכים שונים מאלו של מטפלות, הם יצטרכו לקבל מענה להתמודדות בזירה המשפחתית, כמו מתחים או ביקורת מצד בני משפחה אחרים". בנושא זה גלי גז מאמינה כי הכלים הניתנים למטפל מקצועי בהשוואה לבן משפחה לא צריכים להיות נפרדים. "אני רואה את היתרון בקבוצות משולבות שמאפשרות להביא מגוון התמודדויות לדיון", אמרה.

אך כיצד ניתן לבצע מעקב אחרי בני משפחה מטפלים בשכר, ומהם הקריטריונים שצריכים להוביל במתן האישור? לדברי אורית, המחסור המהותי ביותר כיום הוא היעדר Data מדויק וכלי מעקב. "אנחנו צריכים לדעת מתי בן משפחה רוצה לטפל רק כדי לקבל כסף, ומתי זה באמת כדי לסייע. בנוסף, צריך להבין איך זה ישפיע על שוק העבודה? האם מי שטיפל באמא שלו ירצה להמשיך במקצוע?". לדברי גז, התהליך נמצא בראשיתו ולמוסד לביטוח לאומי קיימים כלים לוודא אם בן המשפחה הוא אכן מטפל ראוי.

מטפלות במסלול התקדמות - מטפלות סיעודיות על התפתחות מקצועית בתחום

"העבודה שלנו חשובה ומשפיעה. ברגע שאני באה זה מאלץ את הקשיש לקום מהמיטה, להתלבש, לרצות להראות טוב"

בכל הנוגע לטיפול סיעודי בקשישים, היום כבר ברור כי המטפלות הן אלו הנמצאות בצומת המרכזי ביותר, וכי הן זקוקות להכשרה מקצועית מתאימה, לצד מענה רגשי הולם. בכנס משותף לעמותות מטב ובית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית של האוניברסיטה העברית, התכנסו לפאנל משותף של מטפלות סיעודיות בעבר ובהווה.

שילוב של מגוון כישורים

"אנחנו פועלים לתת מענה למטפלות שנמצאות באירועים

מורכבים, כמו למשל כאשר מטופל נפטר", פתחה את המושב חגית קמינצקי מוה, מנהלת משאבי אנוש בעמותת מטב. בכנס תוארו חוויות שונות של מטפלות סיעודיות, החל מתחושת חוסר הערכה ועד קרבה ומשפחתיות. עבור איילה ברודקין, עובדת סוציאלית שהחלה את דרכה כמטפלת סיעודית, העבודה מצאה אותה במקרה. "השכנה שלי ביקשה שאטפל באמה הקשישה, וכך הגעתי למקצוע", סיפרה. "כעבור כמה שנים הרגשתי שאני רוצה להתפתח, עשיתי שני תארים בעבודה סוציאלית וכיום אני עובדת בסניף מטב בירושלים". גם המסלול של מרינה סוכרביץ' החל בעבודה כמטפלת עד הפיכתה לעובדת סוציאלית בסניף מטב בדימונה. "בעיניי, מטפלת סיעודית צריכה לשלב את הכלים של רגישות ומיומנות", אמרה, "אם המטפלת לא ערנית למה שקורה בסביבה, היא לא תוכל לבצע את התפקיד על הצד הטוב ביותר". לדברי סוכרביץ' מטפלת סיעודית נדרשת לשלב מגוון יכולות ותכונות, דוגמת אמפתיה, סבלנות ומקצועיות. "בוודאי שגם המטפלת מעורבת רגשית, אבל אנחנו לא יכולים שהרגש יוביל להחלטות לא מקצועיות", הסבירה.

ציפי עובדיה היא מטפלת מזה 33 שנים, ומשמשת גם כמטפלת שגרירה מטעם עמותת מטב. "אני גאה בעבודה שלי ומספרת לכולם בגאווה מה אני עושה", אמרה. "כל בני המשפחה, החברים והאנשים בשכונה יודעים שאני מטפלת סיעודית". ציפי סיפרה על תחילת הדרך, על שכנה שסייעה להפיג את בדידותה והפכה למטפלת הרשמית שלה. "אז עוד לא הייתה תמיכה רגשית במטפלות, לא נתנו לנו כלים וחלק מהחוויות היו קשות מאוד", אמרה והוסיפה כי רבים ממכריה פונים אליה בבקשת עזרה כאשר הם או בני משפחתם זקוקים לסיעוד. "הרבה אנשים לא יודעים מה הזכויות שלהם, ואני מסבירה להם ואז הם גם מקבלים סיוע". לדבריה, יש משמעות לכניסה של מטפל סיעודי מקצועי הביתה. "העבודה שלנו חשובה ומשפיעה. ברגע שאני באה, זה מאלץ את הקשיש לקום מהמיטה, להתלבש, לרצות להיראות טוב", אמרה וציינה גם את המענה הפיזי והרגשי שהמטפלת נותנת במעגל הטיפול.

הכשרה מקצועית מתאימה

"היום אני מבינה יותר את הקושי שמטפלות מתמודדות איתו", סיפרה איילה ברודקין, "ולכן אני מעבירה קורסים למטפלות, שם אנחנו מעלים קשיים וקונפליקטים אפשריים. יוצרים מרחב בטוח שכל מטפלת תוכל לספר מה עובר עליה". ציפי עובדיה הוסיפה כי צריך להרחיב את תכניות ההכשרה למטפלות, עם התמקדות במצבים רפואיים שונים. "אם המטפלת דמנטית, את צריכה לדעת איך לגשת לזה", הסבירה. "מטפלת סיעודית צריכה לקבל הכשרה איך לעבוד עם מצבים פיזיים שונים או איך לעבוד עם אנשים שיש להם רקע נפשי. זה לא אותו הדבר וזה דורש הכשרה ייעודית". לדבריה, הכשרה נחוצה גם ברמה הפיזית, כיצד להרים אדם אחרי תאונה או שבץ מוחי, איך לייצר יחסי אמון עם קשיש שצריך להתפשט מול המטפלת ולאפשר לה לקלח אותו. "ללא ספק חסרות כיום קבוצות תמיכה למטפלות", אמרה איילה ברודקין, "מטפלות מתמודדות כל יום עם קושי וזקוקות למקום בטוח".

לדברי מרינה סוכרביץ', העבודה עם הקשישים נותנת לה סיפוק מלא. "הקשיש נמצא בנקודת זמן מיוחדת, ולהושיט לו עזרה עכשיו זו זכות גדולה. זו האפשרות שלנו להגיד תודה לסבים ולסבתות שלנו. זקנה דורשת המון כישורים, המון אמפתיה וסבלנות וזו הסיבה שנסארת בתחום הסיעוד".

לדברי ציפי עובדיה, גם היא מעולם לא חשבה לעזוב את התחום. "אני מרגישה את התרומה שלי, את המסירות ומה היא עושה למטופלים", סיפרה. "אבל יש התמודדויות לא פשוטות. יש משפחות חושבות שהעבודה של המטפלת היא להיות מנקה. ולכן בעיניי, הכרה מקצועית היא הדבר הכי חשוב. צריך לשנות את השם ממטפלת סיעודית לאחות טיפולית, ולוודא שהשכר שלנו עולה בהתאם, אם לא יתנו את הדעת לשכר המטפלות, לדור הבא לא יהיו מטפלות וזה מאוד עצוב".

תפקיד שירותי הרווחה בטיפול בזקנים

"קשרים חברתיים הם גורם מכריע בבריאות בגיל מבוגר"

מהי הזדקנות מיטבית ואיך ניתן לעבור את שנות הזקנה באיכות חיים טובה? לדברי יריב מן, סמנכ"ל וראש מינהל אזרחים ותיקים במשרד הרווחה והביטחון החברתי, אחד המהלכים המרכזיים שנעשו הוא מיפוי הקרטריונים העיקריים שיבטיחו לנו שנות זקנה טובות יותר.

בכנס "הזדקנות בקהילה - מבט לעתיד מקצועות הטיפול", של עמותת מטב בשיתוף בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית של האוניברסיטה העברית, התכנסו דמויות מובילות לשוחח על תפקיד שירותי הרווחה בטיפול באוכלוסיית הזקנים. היום כבר ברור כי דחיקת תלות מסייעת לשמר אורח חיים

טוב יותר ולדברי מן, הבריאות קשורה כמובן בהרגלים טובים, דוגמת פעילות גופנית ותזונה מותאמת, אבל לא די בכך. "אורח חיים פעיל זה דבר מאוד חשוב, אבל לא יהיה לו ערך אם לאדם אין קשרים חברתיים", אמר. "ולכן חלק מרכזי בפעילות שלנו הוא לוודא שהאדם המבוגר נמצא בקשר עם אנשים, שיש לו קהילה, אנשים שהוא פוגש ומדבר איתם באופן יומיומי". לדבריו, האדם המבוגר זקוק גם לתחושה של משמעות. "זה לא מספיק לטפל בנכדים וללכת לסרט. אתה צריך להרגיש שאתה משפיע ושייך". מסיבה זו פועל המינהל להגברת תחושת השייכות החברתית, כאשר אחד הפתרונות הטובים הוא מרכז היום. "אם הבעיה המרכזית היא בדידות או לבדיות, אנחנו חייבים לרתום את כל המסגרות, מרכזי היום בוודאי, אבל גם מסגרות קהילתיות רחבות - המתנ"ס, השכנים, למפות את הקשרים החברתיים". מן הוסיף וסיפר על פרויקטים קהילתיים שהמינהל מקדם, לרבות קידום השירותים בדיגיטל, ועל מבנה הפעילות, המעניק לרשויות המקומיות את האפשרות לבחור כיצד הן משקיעות תקציבים ייעודיים. "אנחנו מובילים בביזור הסמכויות לרשויות המקומיות, מתוך ההבנה שהן יודעות הכי טוב מה קורה אצלן", הסביר. "עשינו ניסוי ובנינו כלי מידע ומדידה שיסייעו לנו לדייק גם את הרגולציה". לדבריו מן, הענקת הסמכויות לרשות המקומית מאפשרת גם התאמת שירותים על פי הצרכים המיוחדים של כל אוכלוסייה. "ברהט, למשל, אנחנו מקימים בית אבות כפרי שיתאים להעדפות של התושבים. גם בחברה הערבית, דרוזית, בדואית - כל אחד צריך לקבל את המענה המתאים לו".

דיור מוגן או טיפול בבית?

אך האם לדיור מוגן או לבתי אבות יש באמת היתכנות בעולם שבו רבים מעדיפים להזדקן בבית, ולקבל תמיכה ממטפל סיעודי או בן משפחה מטפל? לדברי מן, הדיור המוגן הוא הכרח המציאות. "להתבגר בקהילה זה נפלא, אבל מה על אותם אנשים שאין להם משפחות או קשרי קהילה? מה עם אותם אנשים שאין להם תקציב?". לדבריו, הנתונים מראים כי בישראל גוברת הדרישה של אוכלוסיות מבוגרות לדיור מוגן למעמד הביניים. "נוצר מצב שבו לעשירים יש אפשרות לממן דיור מוגן, העניים מקבלים אותו בסבסוד המדינה, אבל מה יעשו בני מעמד הביניים?". מן הוסיף ודיבר על בית האבות של העתיד, מקום שנועד לשמר בריאות, לוודא דחיקת תלות ולספק קשרי קהילה דינמיים.

נושא נוסף שעלה במהלך הכנס הוא מצבם של מרכזי היום בישראל. "מרכזי היום הם אחד הפתרונות הטובים ביותר שיש לנו, אבל לצערי קיים כרגע קושי", הודה מן. "זה נגרם גם בגלל הקורונה, גם בגלל האפשרות לקבל גמלה בכסף. אבל ברור לי שהנושא באחריות, ואני פועל כדי לתקן אותו", סיכם.

תפקידה של העבודה הסוציאלית בטיפול בקשישים במציאות משתנה

הדור החדש של הזקנים נכנס למציאות אחרת, ותפקידנו להשתנות יחד איתו

מהו תפקידו של העובד הסוציאלי בטיפול באדם הזקן? ואיך ניתן ליישם טיפול מיטיב באלו שיוצאים עתה לפנסיה? שאלות אלו עלו לדיון בכנס משותף לעמותת מטב ובית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית של האוניברסיטה העברית. "חייבים לזכור שכאשר אנחנו מדברים על זקנים זו לא מקשה אחת, כי לאדם בן 65 אין את הצרכים של בן 95", אמרה פדות ביר, רכזת מרכז למידה אתגרים בגיל הזקנה, בביה"ס לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית באוניברסיטה העברית. לדבריה, בשל תוחלת החיים המתארכת, נוצר מצב שבו אנשים שייצאו לפנסיה זה עתה זוכים לאותו יחס של זקנים בגילאי ה-90. "אנחנו נמצאים בתחילת הדרך, ויש שירותים רבים שהדור הבא של העובדות והעובדים הסוציאליים יצטרך

לפתח", הדגישה ביר והוסיפה כי כיום אנחנו צריכים גם לתת את הדעת על משפחות רב דוריות, דוגמת מטופל בן 80 שעדיין מטפל באמא שלו, בת המאה. "כ-96% מהקשישים בארץ מתגוררים בביתם, ואנחנו עדים לקיומה של משפחה חדשה, שבה יש לנו שנות בריאות ארוכות יותר, יש קריירה שנייה או שימור פעילות מסוג אחר - כמו עבודה התנדבותית". לדבריה, אחד השינויים של השנים האחרונות הוא כניסתן של נשים עובדות למעגל הפורשות. "קשה יותר לסייע לנשים, ולמצוא להן תפקיד בעל משמעות, גם אם הוא לא קשור בטייטל", הסבירה.

אינדיבידואלים, אך מוכנים יותר לקבל עזרה

מנגד, אנשים זקנים כיום חיים פחות במסגרות של משפחה מורחבת. "האוכלוסייה החדשה של הזקנים הם כבר לא חלוצים, אלא אלו שגדלו בתקופה שיש בה יותר רווחה, יותר דגש על אינדיבידואליזם ואף יותר מוכנות לקבל עזרה - שזו בשורה טובה עבורנו". לדבריה, מנייתו של דור הזקנים הנוכחי, נראה אנשים שמודעים יותר לבריאותם, אך גם ייתנו פחות אמון בממסד, ויהיו להם גישות שונות לשנות הפנסיה. בניגוד לדורות העבר, כשליש מהזקנים יהיו רווקים שלא בנו זוגיות, וחלקם יסבלו מגילנות עצמית גבוהה. "כשניסיתי לשכנע פנסיונרית להגיע לאחד ממרכזי היום, היא אמרה לי: 'מה אעשה שם? כולם שם זקנים', אלו חלק מהדברים שאנחנו צריכים להכיר".

ביר הוסיפה וציינה כי כמטפלים עיקריים הזקנים 'החדשים' לא יקבלו על עצמם את זהות המטפל באופן מלא. הם יצפו לקבל שירותים קהילתיים, אך יהיו גם חיוביים לגבי קבלת שירותי תמיכה וסיוע נפשיים. "אז מה נדרש מאיתנו? אנחנו צריכים להיערך אחרת, הן כאנשי מקצוע והן כחברה", אמרה והוסיפה כי עלינו לפתח פתרונות תעסוקה לזקנים שנועדו לא רק למלא זמן, אלא גם להיות מכווני משמעות. "אנחנו רואים יותר אוריינות דיגיטלית ונכונות להשתמש באינטרנט, גם כדי לקבל שירותים שונים, או להיות חלק מפורומים". לדבריה, ההתפתחות המרכזית בפעילות העובדת הסוציאלית היא להיות ערה לצרכים של האנשים הזקנים. "אל תחשבו שבביל אנשים, תשאלו אותם מה הם צריכים", אמרה וסיכמה: "המטרה שלנו היא להתפתח יחד איתם, ומעבר לאמפתיה ורגישות - שהן הבסיס, אנחנו רוצים שהעובד והעובדת הסוציאלית יבואו עם אוזניים פתוחות להכיר את האנשים הזקנים והמשפחות, ולסלול את הדרך לבאים אחריהם".

